

גליון תתקצב + ערש"ק פרשת בראשית

לקראת שובת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

איך חשב קין שתקבל מנחתו?!

זיכוד הגשמיות – הטעם לבריאת העולם

בגדר חיוב ידיעת ה'

בדרכי הסבא – הרה"ק רבי לוי"צ מברדיטשוב

קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאלו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אוריינתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מגפשו ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

פתיחה

בעזה"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתקצב) הכולל לפרשת בראשית, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקצ"ה נבג"מ זי"ע.

◇ ◇ ◇

במדור "מקרא אני דורש" יבאר שדברי רש"י שקין הביא לקרבנו "זרע פשתן", באו לבאר את הלך מחשבתו של קין על פי פשוטו של מקרא, שהרי לכאורה אם כבר הקריב קרבן מדוע הביא מן הגרוע, ומדוע חשב בתחילה שיהי קרבנו לרצון.

המדור "יינה של תורה" עוסק בסיבה לכך שהתשובה לטענת אומות העולם "ליסטים אתם" מופיעה בתחילת התורה, וזאת על יסוד המבואר בדברי חז"ל ובסה"ק בעניין תכלית בריאת העולם שהיא "לעשות לו ית' דירה בתחתונים".

במדור "חידושי סוגיות" יוכיח שיטת הרמב"ם היא שחובה גמורה על כל אחד ללמוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית באופן שכתבם הרמב"ם בריש ספרו, כדי לבוא לאהבת ה' ויראתו, ואף אם לא יבין הענינים לעומקם ולרוחבם. והוא ע"ד מצות אחדות ה' שעלי' כותב שאי אפשר להבין אמתת ענין זה, ומ"מ מצוה על כל אחד לדעת הענין כדי לקיים מצוה זו.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דורש ב
מין משוכח ופרי גרוע

איך חשב קין שתקבל מנחתו כשהביא "מן הגרוע"? / איך מיישב הפרט ד"זרע פשתן ה'" את פשט "דברי המקרא"? / ביאור פירושי רש"י על מנחת קין

(ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 20 ואילך)

פנינים ה
עיונים וביאורים קצרים

מדוע ברא הקב"ה את נקבת הלויתן? ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 19 ואילך

האם קרא אדם שמות לדגים? ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 1 ואילך

יינה של תורה ו
"כיבוש" גשמיות העולם

מדוע התשובה לטענת "ליסטים אתם" מופיעה בתחילת התורה? / כיצד מותר לבני ישראל "לגזול" את ענייני החולין? / בשביל מה ברא הקב"ה את העולם? / ומה יותר נעלה: עבודה רוחנית, או ניצול הגשמיות לשם שמים? / ענין עבודת יוֹכָד וקידוש הגשמות - מטרת בריאת העולם

(ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 1 ואילך)

פנינים ט
דרוש ואגדה

לימוד בהקדמת ח"א"ף ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 1 ואילך

קושי המתנגד? שעות ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 247 ואילך

חידושי סוגיות י
חיוב ידיעת ה'

מתמה איך כתב הרמב"ם לרבים מעשה מרכבה ומעשה בראשית אף שהדגיש שאין ראוי לכל אחד לטילל בפרדס / מקשה איך יוכלו הרבים האסורים לעסוק בעניני פרדס לבוא לקיום מצוות אהבה ויראה וכן ידיעת ה' ויחודו כו' אחר שכתב הרמב"ם שזוהי הדרך לקיומן / מחלק בין ידיעה כללית המספקת לקיום מצוות הנ"ל לבין גדר טיול בפרדס

(פניני נגד ח"י ס' ב - ע"פ לקסי שוחת חב"י עמ' 114 ואילך)

תורת חיים יג
בדרכי הסבא - הרר"ק רלו"צ מברדיטשוב וצ"ל

דרכי החסידות יד
הריקוד שלאחר ה'יחידות'

שיחות קודש טז
מידת הביטחון הרצוי

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב וילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצט, הרב אליהו שוויכה

מכון "אור החסידות", מנצי ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000 #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להנצרות והארות:

ט"ל מערכת: *5717 orhachasidutil@gmail.com

וזאת למודעי, שבדרך כ"ל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקופ"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להוסיף, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא מוב, ויובל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

מין משובח ופרי גרוע

איך חשב קין שתתקבל מנחתו כשהביא "מין הגרוע"? / איך מיישב הפרט ד"זרע פשתן הי" את פשט "דברי המקרא"? / ביאור פירושי רש"י על מנחת קין

בפרשתנו מספר הכתוב על קרבנותיהם של האחים – קין והבל: "ויהי הבל רועה צאן, וקין הי' עובד אדמה. ויהי מקץ ימים, ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאד ויפלו פניו" (ד, ב-ה).

והנה, קרבן הבל מפורש בכתוב שהי' "מבכורות צאנו ומחלביהן", אך בקין נקט הכתוב בלשון סתומה: "ויבא קין מפרי האדמה"; ומפרש רש"י:

"מפרי האדמה – מן הגרוע. ויש אגדה שאומרת: זרע פשתן הי'".

והיינו, שבדברי רש"י בא לחדש שני פרטים:

ראשית הוא מחדש שקין הביא "מין הגרוע" שבתוך פרי האדמה – וענין זה מוכרח הוא מתוך הפשט, מזה שהקב"ה לא פנה "אל קין ואל מנחתו", שמזה מובן שהיתה מנחתו גרועה (כמו שפירשו הרא"ם וס' זכרון כאן);

ושנית, מביא רש"י "אגדה", שאף שבפשט הכתוב לא נתפרש מה הי' המין הפרטי שהביא קין, הנה חז"ל גילו שהי' זה "זרע פשתן" (כן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן. פרקי דרבי אליעזר פכ"א. תנחומא פרשתנו ט. ועוד).

ובמפרשים הביאו רמזים שונים לפירוש זה של חז"ל, ולדוגמא: הרא"ם כתב – "שמעתי שמשופי תיבות ש"ל 'קרבן'... למדו זה, כי אותיות 'קרבן' במילואם קו"ף רי"ש ב"ת נו"ן, סופן 'פשתן'" (וראה גם כלי יקר כאן. טעמי המצוות ושער המצוות פ' קדושים. ועוד). ומובן מה שהדגיש רש"י "יש אגדה שאומרת כו'", כי אין לכך רא"י מתוך "פשוטו של מקרא".

ב. ועדיין צריך ביאור, שהרי אין דרכו של רש"י להביא דברי אגדה, אלא אם כן יש בהם צורך להבנת הפשט, וכמו שכתב רש"י בפרשתנו (ג, ח): "יש מדרשי אגדה רבים . . ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" –

ובענינו: איזה פרט בדברי המקרא בא רש"י ליישב על ידי "אגדה" זו, שקרבנו של קין הי' מזרע פשתן דוקא?

[בשפתי חכמים כתב: "דקשה למה כתב 'מפרי האדמה' – הי' לו לכתוב 'מן האדמה', או 'מפרי העץ', ומאריך לבאר שלשון זו של "פרי האדמה" מתאימה דוקא לזרע פשתן (ראה גם יריעות שלמה ובאר בשדה).]

ולכאורה קשה, שהרי לשון זו של "פרי האדמה" רגילה היא בכתוב בבל"ש, וכמו בפרשת ביכורים (תבוא כו, ב-י): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה . . ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה". רצ"ע].

ג. ויש לבאר, שנתכוון רש"י ליישב קושיא פשוטה וכללית (ראה גם גור ארי' כאן):

קין הביא "מנחה לה'", והיינו שנתכוון לגרום לו נחת רוח כביכול – ואם כן, איך יתכן שבחדא מחתא יתכוון ויביא דוקא "מן הגרוע"?

ובפרט שמדברי הכתוב משמע שקין חשב שמנחתו כן תתקבל לרצון – שלכן כאשר ראה ש"אל קין ואל מנחתו לא שעה" נצטער על כך, "ויחר לקין מאוד ויפלו פניו" – ואם אכן הוא הביא "מן הגרוע", למה חשב שיהי' זה לרצון?

ועל כרחך, שהי' לקין יסוד לחשוב שמנחתו כן תתקבל לרצון. ובאמת שכן משמע גם מפורר הכתובים (ראה גם רד"ק ואור החיים כאן):

לכאורה, הי' הכתוב צריך לספר מיד על זה שמנחת קין לא התקבלה לרצון, והיינו, שמיד לאחר הסיפור "ויבא קין מנחה לה'" תבוא התוצאה – "אל קין ואל מנחתו לא שעה";

אמנם בפועל מקדים הכתוב לספר על קרבנו של הבל – "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן", וממשיך לספר שקרבנו של הבל התקבל לרצון – "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו", ורק לאחר כ"ז זה חוזר לענין הראשון, לקרבנו של קין, ומספר "ואל קין ואל מנחתו לא שעה"!

מדוע איחר הכתוב כל כך את העובדה ש"אל קין ואל מנחתו לא שעה"?

אלא, שבעת הבאת המנחה של קין עדיין לא הי' ברור שיש פגם וחטא במנחתו, כי הי' לו יסוד לחשוב שמנחתו ראוי' היא;

רק לאחר שהבל הביא את קרבנו שלו "מבכורות צאנו ומחלביהן", וראה קין כיצד הקב"ה מקבל את קרבן הבל לרצון ("יירדה אש ולחכה מנחתו", כפירוש רש"י) ואילו את קרבנו שלו אינו מקבל –

אז נדרש הי' מקין שיתבונן במה שעשה ויתחרט, ויחשוב כיצד לתקן ולהשלים את מה שהחסיר, על ידי הבאת קרבן נוסף מן המובחר וכיו"ב;

ומשלא עשה כן - הוברר ונקבע ש"אל קין ואל מנחתו לא שעה" (אבל מלכתחילה לא הי' ברור לו שאכן חטא).

ד. כדי לבאר את מהלך מחשבתו של קין - מביא רש"י ש"זרע פשתן הי'":

מפשט המקרא מוכח שפשתן הוא דבר חשוב ביותר, שכן בסיפור הכתוב (פרשתנו ב, י ואילך) על הנהר היוצא מגן עדן "והי' לארבעה ראשים" - נאמר על ה"ראש" הראשון מבין הארבעה: "שם האחד פישון", ומפרש רש"י שהכוונה לנילוס נהר מצרים והוא נקרא "פישון" על שם היותו "מגדל פשתן", ומזה שקוראים את שם הנהר כולו על שם ה"פשתן" מובן גודל החשיבות שב"פשתן".

וכן מבואר גם ממה שמסופר בפרשת מקץ (מא, מב) לגבי יוסף שעלה לגדולה והלבישו אותו "בגדי שש", ומפרש רש"י: "דבר חשיבות הוא במצרים". וכן לדורות מצינו שבגדי הכהן הגדול ביום הכפורים היו עשויים מבד - פשתן (אחרי טז, ד), ומסופר שהיו יקרים מאוד (יומא לד, ב).

ומעתה מובן מה שסבר קין, שכיון שהמנחה עצמה היתה ממין טוב ומובחר - "פשתן", לכן ראוי היא להיות מנחה לה, גם אם בתוך מין זה גופא הי' זה "מן הגרוע" שבו, שכן סוף סוף המין בבחי'ו הוא חשוב ומשובח.

ה. והנה, בכמה דפוסים נוסף ברש"י בסיום ה'דיבור':

"דבר אחר, מפרי - מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מובחר".

ונראה לבאר גירסא זו, כי לפי דרכנו הנ"ל (סעיף ד) עדיין קשה, דממה נפשך: כיון שקין טרח והביא דוקא מין מובחר - פשתן - מדוע בתוך מין זה גופא הביא דוקא "מן הגרוע" שבו?!

ומכח קושיא זו בא פירוש אחר, שבאמת לא התכוון קין להביא דוקא "מן הגרוע", אלא רק שלא התאמץ לברור את הטוב בדוקא.

אבל באמת פירוש זה מוקשה הוא ביותר, כי לא מסתבר לומר שרק משום כך שקין הביא באופן סתמי ("לא טוב ולא מובחר") ידחה הקב"ה את הקרבן לגמרי. ואכן, בדפוסים הראשונים של רש"י וכן בכתב-יד לא גורסים פירוש זה כלל.

והקושי האמור - דממה נפשך, אם רצה קין להביא מין מובחר, למה בתוך מין זה גופא הביא "מן הגרוע" - יש ליישב לפי המשך הכתוב (ד, ז), "לפתח חטאת רובץ ואלך תשוקתו":

המפרשים פירשו (ראה רמב"ן וכלי יקר), שהיצר הרע אינו מכשיל את האדם "מבפנים", אלא עומד מבחוץ, ב"פתח" הכניסה, ומשם מנסה להכשיל את האדם; וכיון שכל מקום עמידתו הוא רק "בפתח" - לכן לא הצליח היצר לפעול בקין שיכשל ויביא מן הגרוע לגמרי, אלא רק להכשיל אותו במקצת - שהוא יביא מין מובחר, אבל "מן הגרוע" שבמין זה גופא. ודו"ק.

האם קרא אדם שמות לדגים?

ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף
השמים ולכל חית השדה (ב, כ)

בכתוב לא נזכרה קריאת שמות לדגים, ומצינו
בזה ב' דיעות: א. שלא קרא להם שמות (רד"ק, חזקוני
עה"פ ב, יט. ועוד). ב. שגם לדגים קרא אדה"ר שמות,
אלא שלא נתפרש בקרא (ראה בהנמון בתו"ש כאן, וראה
תנח"ה כל שיש לו - חולין סו, ב, שנסתפקו בזה).

ויש לומר בזה ע"פ מ"ש הרמב"ן בענין קריאת
השמות (ב, כ), שאדם הראשון "הכיר טבעם
וקרא להם שמות, כלומר השם הראוי להם כפי
טבעיהם" (וראה גם בחיי שם. רד"ק כאן. ועוד). והיינו,
שהשמות מורים על טבע ותכונות הנקראים בשם.
ועפ"ז יש לחקור בטעם קריאת השמות ע"י
האדם, דיש לומר בשני אופנים (וראה צפני"ג עה"ת כאן
ב, יט. ט: א. קריאת השמות היא לתועלת האדם,
שע"י השמות יכיר ויודיע את תכונות הבעלי חיים
הנקראים בשם, ועי"ז יוכל להשתמש בהם (ראה גם
פי"י ר"י בכור שור כאן). ב. קריאת השמות היא בשביל
הבעלי חיים עצמם, שעד שלא נקראו בשם לא
נתגלה בהם טבעם ותכונתם, ועי"י הקריאה בשם
נתגלה בהם טבעם (ראה נור הקדש השלם לבראשית רבה
פי"ז ס"ד).

וי"ל שבזה נחלקו השיטות בענין קריאת
השמות לדגים: לדיעה שלא קרא אדם שמות
לדגים - קריאת השמות היא בשביל שיוכל
האדם להשתמש בהם, וזה לא שייך כ"כ בדגים,
וכמ"ש בחזקוני "דגים לא הביא, כי בתוך המים
הם ואינם יוצאים, ואם יוצאים מתים, ואין לו רדי'
עליהם", וכיון שהיא השתמשות מועטה, אין צורך
שאדה"ר יקרא אותם בשמות. משא"כ להדיעה
שקרא שמות גם לדגים - קריאת השמות היא
בעיקר בשביל הבעלי חיים עצמם, לגלות טבעם
ותכונתם, וזה שייך גם בדגים.

מדוע ברא הקב"ה את נקבת הליתין?

ויקרא אלקים את התנינים הגדלים

התנינים - ליתין ובן זוגי שבראם זכר ונקבה והרג את
הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא, שאם יפרו
וירבו לא יתקיים העולם בפניהם (א, כא. רש"י)

לכאורה תמוה: אם כל טעם בריאת הליתין
הנקבה הוא בשביל הצדיקים לעתיד לבוא,
למה הוצרך הקב"ה לבראותה חי' ואח"כ להרגה
ולמלחה בשביל הצדיקים, והרי הי' יכול לברוא
מלכתחילה ליתין מלוח?

ויש לומר:

לקמן על הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו"
(שם ב, יח) פירש רש"י "שלא יאמרו שתי רשויות הן,
הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים
ואין לו זוג". ומטעם זה גופא לא ברא הקב"ה את
הליתין לבדו, אלא "ליתין ובן זוגו", כדי "שלא
יאמרו שתי רשויות הן".

והטעם שהוסיף רש"י "ומלחה לצדיקים
לעתיד לבוא" - דלכאורה מה צורך בהוספה זו,
והרי כבר יש לנו טעם לבריאתה ("שלא יאמרו
שתי רשויות הן") ולהריגתה ("שאם יפרו וירבו לא
יתקיים העולם בפניהם") - יש לבאר:

בסיום הענין (שם א, כא) נאמר "וירא אלקים כי
טוב", וכן להלן (שם, לא) נאמר "וירא אלקים את
כל אשר עשה והנה טוב מאוד", וא"כ אי אפשר
שישנו נברא שאין שום טוב ותועלת בו עצמו,
וכל בריאתו אינה אלא כדי לשלול הטעות "שלא
יאמרו שתי רשויות הן".

ולכן מפרש רש"י שיש גם טוב ותועלת
בבריאת הנקבה עצמה, כי הליתין יש לו טעם ערב
במיוחד, ולכן "מלחה לצדיקים לעתיד לבוא".

ינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

"כיבוש" גשמיית העולם

מדוע התשובה לטענת "ליסטים אתם" מופיעה בתחילת התורה? / כיצד מותר לבני ישראל "לנצל" את ענייני החולין? / בשביל מה ברא הקב"ה את העולם? / ומה יותר נעלה: עבודה רוחנית, או ניצול הגשמיית לשם שמים? / ענין עבודת זיכך וקידוש הגשמיית – מטרת בריאת העולם

אודות התחלת התורה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", תמהו חז"ל (הובא ברש"י עה"פ): "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?"

והיינו, שעיקר עניינה של התורה הוא המצוות והחוקים שבה, ומדוע פתחה התורה בסיפור בריאת העולם?

ותירצו, שיש צורך מיוחד בפתיחה זו: "שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", ויכלו ישראל להוכיח להם מסיפורים אלו ש"כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". ויש לתמוה:

גם אם סיפור בריאת העולם נחוץ בכדי להשיב על טענת אומות העולם, עדיין אין צורך להעמיד סיפורים אלו בתחילת התורה. ויכולה התורה להתחיל ב"החודש הזה לכם", ולכתוב בהמשך אודות בריאת העולם. ואם כן, עדיין קשה "מה טעם פתח בבראשית?"

יתר על כן: בכדי להשיב על טענת אומות העולם אין צורך להוסיף חלק נכבד בתורה, ולשנות את הסדר שבה; שהלא המענה לאומות העולם יכול הי' להימסר בע"פ מדור לדור. וכבר הי' הדבר לעולמים, שהשיב גביהא בן פסיסא לטענות האומות, בתשובות שאינן מפורשות בקרא (סנהדרין צא, א). ואם כן מדוע צריכה התורה להתחיל בבראשית?

לכבוש את חלקם של אומות העולם

יש לבאר תחילה את עומק פנימיות דברי המדרש, מהי טענת אומות העולם, ומהו המענה

מהפסוק "בראשית וגו'" (ראה אור התורה פרשת בא עמ' רסב, ע"פ עמק המלך בתחילתו):

איתא במדרש (ילקוט שמעוני תולדות קיא), שיעקב נטלו כל אחד חלק המתאים לו: "נטל עשיר חלקו העולם הזה, ויעקב נטל חלקו העולם הבא". ועל דרך זה, הוא גם בענייני העולם: עניינים רוחניים וקדושים הם בשליטת בני ישראל, ואילו ענייני עולם הזה הגשמיים נמצאים תחת ממשלת הגויים.

וממילא, כאשר מתעסק יהודי בענייני תורה ומצוות, אין זה מפריע לאומות העולם, שהרי זהו חלקם של ישראל. אך יהודי אינו מסתפק בכך, והוא "כובש" גם את ענייני עולם הזה: הוא מנצל את הגשמיות לשם שמים ולעבודתו ית', והוא הופך את חפצי העולם לתשמישי קדושה, לקדושה ועד לקדשי קדשים. ואזי באים האומות וטוענים לישראל: "לסטים אתם", ענייני החולין נמצאים תחת שליטתנו, ואתם מרחיבים את גבול הקדושה וגוזלים מהנתון לנו!

ועל כך בא המענה, מסיפור בריאת העולם: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו". הן אמת שענייני העולם נתונים ברשות האומות והינם חולין; אך אין זאת משום שהם הינם הבעלים האמיתיים של עניינים אלו, אלא הקב"ה בראם, והוא בעל הבית עליהם. ומה שהם נמצאים בגלוי בשליטת אומות העולם, הוא משום ש"ברצונו נתנה להם".

ותכלית נתינת עניינים אלו לאומות העולם, אינה בכדי שיישאר ברשותם; אלא הקב"ה רוצה שבני ישראל יעבדו את עבודתם לזכך ולקדש את הגשמיות (ובטעם מה שלכתחילה "נתנה להם" עיין רמ"ז לזהר ח"ב מ, ב, נתבאר בספר המאמרים קונטרסים ח"ב עמ' 640 ואילך). ואזי "ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" – שבני ישראל מחזירים את ענייני העולם לגבול הקדושה.

ולכן פתחה התורה ב"בראשית ברא אלקים וגו'". בכך מודגש כיצד "ממך הכל" (דברי הימים א כט, יד), וממילא גם ענייני העולם הגשמיים שייכים אך ורק להקב"ה. והוא חפץ לתתם לאומות העולם. אך כאמור, כל זה הוא בכדי שבני ישראל יעבדו עבודתם ויזככו ויקדשו את ענייני הגשמיות.

עבודה בד' אמות של קדושה לעומת זיכוך הגשמיות

על פי המבואר למעלה, נמצא שיש שני סוגים כלליים בעבודתו הרוחנית של היהודי:

א. עבודה בעניינים רוחניים, בלימוד התורה וקיום מצוותי'. עבודה זו אין בה משום "כיבוש" ארצם וחלקם של אומות העולם, כיוון שעניינים רוחניים הם מלכתחילה בשליטתם של בני ישראל.

ב. עבודת ה"כיבוש", לקדש ולזכך את העניינים הגשמיים, ולהעבירם משליטת אומות העולם אל גבול הקדושה.

ומובן, שהעבודה בעניינים רוחניים היא נעלית יותר מן העבודה של זיכוך הגשמיות. יהודי שלומד תורה ומקיים מצוותי', הוא מרומם ונעלה מענייני העולם הזה, וכל עיסוקו הוא רק בענייני קדושה ורוחניות; ולעומת זאת, בעבודת ה"כיבוש" היהודי יורד לעסקי הגשמיות. הוא מתעסק בפרנסתו ובצרכי גופו והוא מונח בעניינים גשמיים. ואף שעושה אותם לשם שמים

בכדי שיוכל לעבוד את הבורא, הרי מכל מקום הוא מתעסק בגשמיות, ולא בעניינים רוחניים נעלים כמו העוסק בתורה.

ומעתה מתחזקת ומתעצמת הקושי האמורה: מדוע עניין בריאת העולם נאמר בתחילת התורה, "מה טעם פתח בבראשית"?

הן אמת, שעניין זה צריך להופיע בתורה, וממנו למדים על עבודת "כיבוש" הדברים הגשמיים והכנסתם לגבול הקדושה;

אך מכיוון שעבודה זו היא נחותה יותר מעבודת התורה והמצוות, ה' לו להתחיל את התורה ב"מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל". ורק לאחר שהתורה תפרט אודות העבודה הרוחנית הנעלית, יש מקום להורות על העבודה הנחותה יותר, של זיכרון הדברים הגשמיים.

נתאוהה הקב"ה ל"דירה" בעולם הגשמי והנחות

יש לומר הביאור בזה:

בטעם ותכלית בריאת העולם, אמרו חז"ל (תנחומא נשא טז. תניא פל"ו) ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". העולם הגשמי נברא באופן שהוא מעלים ומסתיר על גילוי אורו ית', והוא חשוך ונחות ומלא קליפות וסטרא אחרא. ורצון ותאוות הקב"ה היא ש"איר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והסטרא אחרא של כל עולם הזה כולו", עד אשר יהי' העולם כולו ראוי להיות "דירה" ומשכן לשבתו ית'.

"דירה" זו, נעשית על ידי עבודתם של בני ישראל, שמקדשים ומזככים את הגשמיות. עד שאור הקדושה מאיר גם בעולם הגשמי, שהוא המקום השפל והנחות ביותר.

יהודי אינו יכול להסתפק בכך שהוא מקדש את מוחו ושכלו, ואינו יכול להסתפק בכך שהוא מקיים את המצוות בתשמישי הקדושה אשר לו. כוונת ותכלית בריאת העולם היא שיהודי יתעסק בקידוש וזיכרון הדברים הגשמיים הנחותים, כמו עסק הפרנסה וצרכי הגוף וכהאי גוונא.

תאוות הקב"ה היא שתהי' לו דירה "בתחתונים", והיינו בדברים הנחותים והחומריים יותר. וצרכי הגוף והפרנסה הם "תחתונים" ונמוכים יותר מאשר ענייני לימוד התורה וקיום מצוותי', ובהם דווקא חפץ הקב"ה לדור ולשכון על ידי עבודת בני ישראל.

ונמצא אם כן, שלמרות גודל מעלת העבודה של לימוד התורה וקיום המצוות; הנה תכלית רצון השי"ת וכוונתו בבריאת העולמות היא דווקא עבודה זו ש' זיכרון וקידוש הגשמיות. עבודה זו דווקא היא מה ש"עלה ברצונו ית', להיות נחת רוח לפניו ית'" (תניא שם).

ואמנם עבודת ה' בענייני רוחניות ותורה ומצוות היא עבודה בדרגה מרוממת יותר. העוסק בעבודה זו, מונח בעניינים רוחניים ומתרומם מהמציאות החומרית. אך כל זה, הוא באשר למדרגת העבודה עצמה. ואילו תכלית כוונת הבורא ית"ש היא, כאמור, שתהי' לו "דירה" ומשכן בעניינים הנחותים ביותר. ומטרה זו מתגשמת דווקא בעת שהיהודי מזכך ומקדש את הדברים הגשמיים.

ולכן לא מתחילה התורה בפירוט המצוות, אלא "פתח בבראשית". כי תכלית בריאת העולם היא דווקא בעבודה זו של "דירה בתחתונים", השכנת הקב"ה בענייני הגשמיות הנחותים.

קושי המתנת ג' שעות

ומפרי העין אשר בתוך הן אמר
אלקים לא תאכלו ממנו (ג, ו)

איתא בספרים (ראה ב"ר פכ"א, ו. ש"ך עה"ת פרשתנו ג, א. ועוד) שאיסור האכילה מעץ הדעת הי' רק למשך היום הראשון לבריאת האדם. ומפרטי הענינים שאירעו ביום ששי להבריאה, יום בריאת האדם, נמצא, שהציווי לאדם הראשון הי' על שלש שעות בלבד, שהרי ציווי הקב"ה הי' בשעה התשיעית של היום (סנהדרין לח, ב), ולאחרי שלש שעות, כשנסתיים היום ונכנסה השבת, סר האיסור.

ולכאורה תמוה ביותר: הרי האדם הי' יציר כפיו של הקב"ה (ראה ב"ר פכ"ד, ה), ושמע את הציווי מהקב"ה בעצמו, ואיך יתכן שלא הי' יכול לפעול בעצמו להתאפק, ולקיים את הציווי שלא לאכול מעץ הדעת במשך שלש שעות בלבד?

ויש לומר:

מה שאדם מרגיש לפעמים שקשה לו לקיים את רצון הקב"ה, אין זה בהכרח מצד הקושי שבדבר עצמו, אלא מצד גודל השתדלותו של היצר הרע למנוע ממנו את קיום המצוה, או לגרום לו לעבור עבירה. ולכן, ככל שתהי' המצוה חשובה יותר, כך תגדל יותר השתדלות היצר הרע למנוע את האדם מקיום המצוה, וממילא ירגיש האדם שקשה לו יותר לקיימה, אף שמצד האמת יכול הוא לקיים את המצוה בלא קושי כ"כ.

וכפי שכל אחד מרגיש לפעמים בעצמו, שישנם ענינים בקיום המצוות שנקל לקיימם, ואעפ"כ דוקא ענינים אלו באים אצלו בקושי גדול. וטעם הדבר הוא לפי שענינים אלו הם חשובים ביותר, ולכן עומד לנגדם היצר הרע בתוקף יותר ומעמיד נגדם קשיים גדולים.

ומטעם זה לא משל אדה"ר בעצמו ואכל מעץ הדעת, כיון שהציווי שלא לאכול מעץ הדעת הי' נוגע ביותר, כמובן מגודל הנפילה שבאה בגלל זה, ולכן עמד היצר הרע לנגדו בכל כחותיו, עד שפיתתה אותו לאכול מעץ הדעת.

לימוד בהקדמת ה"אלף"

בראשית ברא אלקים (א, א)

ידועה השאלה מדוע מתחלת התורה באות ב"ת, ולא באות אל"ף שהיא ראש לכל האותיות. ומבואר בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) שהאות ב' היא "לשון ברכה", ואילו אל"ף היא "לשון ארירה", ולכן מתחלת התורה באות ב' דווקא.

ויש לבאר בזה בעבודת האדם לקונו:

בתורה ישנם שני ענינים (ראה ג"כ תפא"י להמהר"ל בהקדמה): א. לימוד התורה בהבנה והשגה. ב. התאחדות בנותן התורה, שהוא ענין ההכרה בקדושת התורה, שלמעלה מהשכל שבתורה. והדרך הנכונה בלימוד התורה היא שתחילה ישנה ההכרה בנותן התורה, ורק לאחר מכן בא הלימוד עצמו.

וזהו שאמר רז"ל (יומא עב, ב) "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה": "זכה" הוא מלשון זיכור וטהרה, היינו שמי שלימוד התורה שלו הוא בהכרת קדושת התורה, הרי "נעשית לו סם חיים" (ראה ספר המאמרים תש"א עמ' 51). אך מי ש"לא זכה", ולימודו אינו מזוכך על טהרת ההתקשרות בהש"ת, אלא משקיע עצמו רק בחלק התורה המובן בשכל אנושי - אזי אין התורה מחברתו ומדבקתו בהקב"ה, ו"נעשית לו סם מיתה" רח"ל.

וזהו ביאור מאמר הירושלמי הנ"ל: מי שלימוד התורה שלו הוא בהקדמת ה"אלף", שהיא הכוונה להתדבק בקדושת התורה, ורק אחר כך בא לימוד התורה עצמו, היינו שלימוד התורה הוא אצלו ה"בית" שלאחר האל"ף, אזי "נעשית לו סם חיים" והתורה "לשון ברכה" היא לו. אך באם לא, ואצלו ה"אלף" היא לימוד התורה עצמו, אזי "נעשית לו סם מיתה" ו"לשון ארירה" רח"ל.

ונמצא שפירוש הירושלמי מדגיש את חשיבות ההכנה בהכרת נותן התורה, בקשר לפעולת לימוד התורה על האדם הלומדה, שתפעל בו ברכה וחיים של התקשרות בהקב"ה, ולא הפכס ח"ו.

יחודי סוגיות

עיון ופירוש בסוגיות הפרשה

חיוב ידיעת ה'

מתמה איך כתב הרמב"ם לרבים מעשה מרכבה ומועשה בראשית אף שהדניש שאין ראוי לכל אחד לטייל בפרדס / מקשה איך יוכלו הרבים האסורים לעסוק בעניני פרדס לבוא לקיום מצוות אהבה ויראה וכן ידיעת ה' ויחודו כו' אחר שכתב הרמב"ם שזוהי הדרך לקיומן / מחלק בין ידיעה כללית המספקת לקיום מצוות הנ"ל לבין גדר טיול בפרדס

ברמב"ם ה' יסודי התורה (פ"ב ה"ב) אחר שכתב ד"בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו כו' מיד הוא אוהב כו', ממשיך "ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם", והולך ומבאר בהמשך הפרק אודות המלאכים ודרגתם כו'. ובהלכה יא כתב "דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו כמו טיפה מן הים הם ממה שצריך לבאר בענין זה, וביאור כל העיקרים שבשני פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרכבה". וסיים בהלכה יב "צו חכמים הראשונים שלא לדרוש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד והוא שיהי' חכם ומבין מדעתו . . . ודברים אלו עמוקים הם עד למאד ואין כל דעת ודעת ראוי' לסובלן כו'". וצריך ביאור לפי זה למה הביא הרמב"ם ענינים אלו בספרו, והרי אין לך דרישה ברבים גדולה מזו?

וכן בהל' יג סיים: ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו פרדס, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותור וכיוצא בהם משאר המצות . . . שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם

גם צ"ב דבפרק ג האריך הר"מ בעניני הגלגלים והכוכבים כו', ובפרק ד אודות

הגלגלים והכוכבים כו', ובפרק ד אודות

מהענינים כי אם "כטיפה מן הים" ו"כמר מדלי" (כנ"ל), ואותו המעט מזעיר מהענינים שכן הביא הרמב"ם ניתן לכאור"א להבין (עכ"פ באופן שטחי). ואדרבה הרי מבואר בהקדמת הרמב"ם לס' ה'ד (קרוב לסופה) שכתב ספרו דוקא לאלו שאינם בעלי דעה רחבה ונפש חכמה שאינם יכולים ללמוד הדינים מהגמרא כו' ולכן סידר את ההלכות "בלשון ברורה ודרך קצרה". עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול, וא"כ ודאי דגם מה שפירש בפרקים אלו שייך לכל, "קטן ולגדול". וגם פשוט שאין זה בכלל דרישה ברבים, דזהו דוקא לימוד הענינים בהרחבה ובכל עומק, אבל לא באופן שהביאן הרמב"ם. וגם אין לימוד פרקים אלו בכלל "טיול בפרדס" - שפירושו הליכה לאט לאט בכוונה להתענג מריבוי ויופי פרטי הצמחים וכו' שבפרדס, והוא משל ללימוד הענינים כדי להתענג מכל עומקן ורחבן, פרטיהן וענפיהן. אבל לימוד הענינים באופן כללי על דרך שביארם הרמב"ם בפרקים אלו ודאי אינו בכלל זה (והיינו טעמא ששינה הרמב"ם מלשון הש"ס (חגיגה יד, ב) "נכנסו לפרדס", כי גם כניסה כל דהו מקרי כניסה, ולכן דייק וכתב "לטייל בפרדס"). ואדרבה חובה גמורה על כל אור"א ללמוד ד' פרקים אלו כדי שיוכל לקיים החמש מצוות עשה המבוארות בהם. ואף שלא יבין הענינים לעומקן ועל בורין, מכל מקום גם הבנה פשוטה ושטחית מספיקה בשביל קיומן.

ולדוגמא: בפרק א (ה"ז) ביאר הרמב"ם ענין אחדות ה' ומסיים "וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר (ואתחנן ו, ד) ה' אלקינו ה' אחד". ומכל מקום בהל' ט כתב "ואמתת הדבר (היינו אחדותו) אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו". ועד"ז בפ"ב (ה"י) כתב (לענין ש"הבורא ית' הוא

הבא, ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר.

וגם כאן אינו מובן, לאיזו כוונה הביא הרמב"ם בספרו ענינים השייכים דוקא ליחידי סגולה?

וביותר צ"ע בעיקר הגבלות אלו בלימוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית, הן הא דאין מלמדין אותן ברבים כו', וגם זה שכתב שאין ראוי ללמוד עד שנתמלא כריסו לחם ובשר, שהרי מצות אהבת ה' ויראתו הן חובת כל א' וא' מישראל אנשים ונשים מיום הגיעם למצוות, והרמב"ם עצמו כתב בפ"ב (ה"ב) שהדרך היחידה להוליד בלבם אהבה ויראה היא על ידי התבוננות בענינים אלו, ואי נימא שענינים אלו שייכים דוקא ליחידים בעלי חכמה יתירה ודעת רחבה, הרי נמנע קיום מצוות אלו מרוב בני ישראל! וגם באותם השייכים להבין הענינים, היתכן שיבטלו קיום שתי מצוות עד שיתמלא כריסם בלחם ובשר? ויתירה מזו: בפרק א דיסודי התורה מבאר הרמב"ם את הנדרש לדעת כדי לקיים השלשה מ"ע - (א) לידע שיש שם אלוהים; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוהים אחר זולתי ה'; (ג) לייחדו, וכיון שגם פרק זה הוא בכלל "מעשה מרכבה" (כמ"ש בפ"ב הי"א הנ"ל), נמצא שאי אפשר לרוב בני ישראל לקיים חמש מצוות עשה אלו, כולל המצוה הראשונה שהיא "יסוד היסודות ועמוד החכמות"?!

אבל באמת כוונת הרמב"ם פשוטה וברורה, דמה שכתב דעניני ד' פרקים אלו הם ענינים עמוקים ושהם שייכים דוקא ליחידים בעלי חכמה ודעת רחבה, הכוונה היא לידיעת הענינים והבנתם בכל עומקן ובכל פרטיהם. אבל הרמב"ם הרי אינו מבארן כי אם באופן כללי ("כללים גדולים" (פ"ב ה"ב)), ואינו מביא

"במעשיו וברואיו כו'" יבוא להרגיש אהבה ויראה, ולכן הולך ומבאר בפרקים ב-ד "מעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים", הנה גם בענינים אלו אין צורך בהבנה עמוקה ורחבה כדי להוליד אהבה ויראה, וגם מי שמבין קצת ובאופן שטחי מנפלאות הבריאה, יכיר כי גדול ה' ומהולל מאד, ויבין קטנות ושפלות האדם, וממילא ישתוקק להתקרב אל ה', ובזה כבר קיים מצות האהבה.

ודעתו וחיו אחד כו'') "ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו". והנה מי שלמד ויודע הלכה זו הנ"ל הרי בוודאי קיים מצות אחדות ה', ואף שאי אפשר לו להבינה על בורי', מכל מקום על כרחך גם ידיעה שאינה על בורי' מספיקה לקיום המצוה.

ועד"ז לענין קיום מצוות אהבת ה' ויראתו שאודותן כותב (בפ"ב ה"ב) דהמתבונן

בדרכי הסבא

– בקשר ליומא דהילולא של הרה"ק רלו"צ מברדיטשוב זצ"ל –

הפצת שלוש האהבות

הנהלת אגודת ניניו ונכדיו של ר' לוי יצחק מברדיטשוב ה' עליהם יחיו שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם... בו כותבים אשר רחש לבם דבר טוב לאגד ניניו ונכדיו של הרה"ג הרה"ח וכו' רבי לוי יצחק זצ"ל מברדיטשוב, במטרה להפיץ רעיון אהבת ישראל בכל מקום שידם מגעת.

וכמובן ופשוט אהבת ישראל מיוסדת על אהבת ה' באמצעות אהבת התורה, ועד אשר יתאחדו לאחדים. שהרי לאמתתו של ענין ובסגנון חכמינו ז"ל ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא.

ויהי רצון שיצליחו בפעולתם האמורה, וכהוראת לימוד ימים אלו, ימי הנחמה לאחר החרבן, אשר סיבתו היתה ענין השנאה, שלכן התיקון לזה הוא ענין האהבה,

ועל ידי ביטול הסיבה - השנאה וכללות החטאים, שאך ורק מפני חטאינו גלינו מארצנו - יהי רצון שנזכה בקרוב לביטול המסובב הוא ה"גלינו מארצנו", בגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(מכתב כ' מנחם אב תשכ"ח)

אהבת ישראל המקרבת רחוקים

...נעם לי לקרות בהמכתב אודות גזעו וצור מחצבתו שהוא הרה"ג הרה"ח הרה"צ כו' רבי לוי יצחק מברדיטשוב.

שאם בעינינו גשמים באים לידי החלטה שאין דבר בעולם שיאבד מיש לאין, עאכו"כ שכן הוא בעינינו רוחנים, ומהם מורשת אבות, שנצחית היא ועומדת לעד, זאת אומרת, שפועלת פעולתה בבנים ובני בנים וכו', ובפרט שהרה"ג הרה"ח הרה"צ כו' רבי לוי יצחק מברדיטשוב

היתה מדתו אהבת ישראל, אשר האהבה היא מקרבת, מקרבת אפילו רחוקים, ועאכו"כ קרובים בגוף וקרובים בנפש.

מובן שבכל הנ"ל לא לדרשה קאטינא, כי אם לתוספת זירוז להשתדלות בהפצת היהדות והחזקתה בכל סביבתו מתוך אהבת ישראל, וזכות אבות מסייעתו להצליח בזה, והשכר בזה הוא כדבר משנה שכר מצוה מצוה, סיפוק נפשי הכי אמיתי והכי עמוק מהטוב והחסד שעושה על ידי זה, נוסף על הברכה להמשתדל בזה, ברכת אוהב ישראל הוא השי"ת בורא העולם, שמדתו היא מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה.

ראיתי במכתבו אשר בן יחיד לו ולומד בישיבה, ובודאי שגם בו ניכר צור מחצבתו, ומשתדל בם, ועל כל פנים ישתדל מכאן ולהבא להביא את זה בפועל לקבוע עתים לפרקים קרובים לימוד בתורת החסידות, מבלי להתרשם מכל מפריע בזה.

וכידוע הרדיפות והזלזולים שסבל הרה"ג הרה"ח הרה"צ כו' רבי לוי יצחק מברדיטשוב בעד מסירתו לתורת הרב המגיד ממעזריטש והבעש"ט, וגודל הידידות שהיתה לו לרבנו הזקן בעל התניא, ואשר כל רדיפות אלו לא רק שלא החלישו ח"ו התקשרותו לחסידות ועניניו, אלא שנעשה לעמוד אש ועמוד אור בכל מקום שהגיע, חום ואור חסידותי בסביבתו הקרובה ובסביבתו הרחוקה.

ומחובתו וגם מזכותו של בנו הוא שיקח על עצמו חוב קדוש זה, והרי כמה דורות טובעים ממנו להיות הצנור להביא תורתם בסביבתו, וגם נותנים לו כחות למלאות תפקיד קדוש זה ככל הדרוש, באם רק ירצה, ויהי רצון שכבודו ימצא אותיות מתאימות להחדיר הענין בבנו עוד יותר אם זקוק הוא לזה.

(אנרות קודש ח"ד עכ"ל תלח-ט)

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר
מוהר"י צמ"ל ויבאוויטש וצוקל"ה ה'תקנ"ב"ע

ועיף הייתי במאד מעמל הדרך והמחוזות אשר ראיתי, ובהיותי יושב על אנדרת עשב ישנתי ולא ידעתי את נפשי. אך פתאום התעוררתי לקול השיר אשר צלל באוזני ואימן

בחדש אלול תקצ"ז, ואני - מספר הרב החסיד הרב גרשון דובער - כבר למדתי אצל דודי כשתי שנים, אמר לי דודי החסיד רבי עזריאל יעקב מלמד, בהיות כי בשנה הבאה עלינו לטובה תהי' "בר מצוה" - אקח אותך ללכת אתי אל כ"ק אדמו"ר [הרבי ה"צמח צדק"] לליובאוויטש, למען יברך אותך קודם ה"בר מצוה" שלך, ובודאי יתקיימו ברכותי הקדושות. הילוך לליובאוויטש והיותך אצל כ"ק אדמו"ר יהיו קורת רוח לנשמת אביך בגן עדן.

ביום השלישי, בשמונה לחודש אלול אחרי תפילת שחרית בהשכמה, יצאנו, דודי ר' עזריאל יעקב מלמד, ר' משה דוד העובד בריחיים ובנו ר' אפרים זאב בעל המלון אשר על אם הדרך וובנו הבחור יעקב ואני לדרכנו, ללכת אל כ"ק אדמו"ר. בשתי שעות באנו לדאבראנקע, שם התעכבנו כשעתיים, וניתוספו עוד הולכים, ובצהרים עשינו כולנו דרכנו הלאה.

בכל עיר ומושב אשר עברנו, קיבלו את פנינו באהבה וחיבה גדולה, ובמקומות אשר באנו לתפילת שחרית לא היו אומרים תחנון, ואנחנו כולנו שמחים בשמחה של מצות עלי' לרגל לקבל פני קדושת אדמו"ר.

כמעט אשר בכל עיר ומושב ניתוסף לנו אחד או שנים מהעולים לליובאוויטש אל כ"ק אדמו"ר עד כי בבואינו קרוב לליובאוויטש היה בחבורתנו כשבעה מנינים איש, ובהגיענו למלון הסמוך לליובאוויטש, פגשנו שם כמה וכמה חבורות הולכי רגל.

אני, בהיותי בן כפר אשר אנשים בה מעט, הנה ראייתם של קבוצת אנשים הרבה מסוגים שונים בכלל, והאהבה וקירוב הדעת עם שמחת הלב אשר ביניהם בפרט, עשה עלי רושם אדיר עד שהייתי כמבולבל מרוב התפעלות.

עייף הייתי במאד מעמל הדרך ומהמחזות אשר ראיתי, ובהיותי יושב על אגודת עשב ישנתי ולא ידעתי את נפשי. אך פתאום התעוררתי לקול השיר אשר צלל באזני ואיקץ.

בעמל רב העברתי את השינה מעל עפעפיי ואראה והנה על ככר מצע הדשא הקרוב אל מקום שכבי על קופת שחת, חבורת אנשים בעלי הדרת פנים ובעלי שיבה יוצאים במחול, וסביבם בעיגול עומדים כמה עשרות מנינים צפופים ומנגנים בקול רם, מהם מוחאים כף אל כף, ומהם המכים באצבע צרידה ורוקדים בהתלהבות גדולה במקומם.

הזקנים אשר בתוך העיגול הנה יד הימנית של האחד נתונה על כתף חברו, יוצאים במחול, כולם עיניהם עצומות, פניהם לבנים, ובידיהם השמאלית עושים תנועות של שמחה, ומרגע לרגע יתגבר חום מחולם, ומחזה פניהם יעיד, כי בשעה ההיא שקועים הם בזכרון העבר הרחוק.

ואשא עיני ואראה והנה לא רחוק מקבוצה זו עומדת עוד קבוצה ואמהר לשם, והנה גם שם כמה מנינים אנשים צפופים בעיגול, ובתוך העיגול חבורת זקנים יוצאים במחול כמו החבורה הראשונה, אבל כנראה כי הם צעירים מהחבורה הראשונה, ואשוב אל הקבוצה הראשונה.

מחזה כזה עוד טרם ראיתי בימי חיי, ועמדתי משתומם על המראה, ובתוך כך ראיתי והנה גם דודי ר' עזריאל יעקב מלמד ביו היוצאים במחול הזקנים של החבורה הראשונה.

ריקוד שתי החבורות

עודני מתענג על המחזה ואשמע קול רעש, מכריזים ואומרים: פנו מקום, תנו לעבור, עשו דרך רחבה, ואראה והנה הזקנים של החבורה השני' הולכים וקריכים בטיפוף של ריקוד אל מקום הזקנים של החבורה הראשונה, ובעוד רגע והנה קרבו שתי החבורות יחדיו ויחבקו איש את רעהו באהבה וחיבה לבכית וימהרו צעדיהם במחולם.

וקול אדיר בשמחה רבה התפרץ מפיות האנשים אשר סביב שתי החבורות, וכעבור שעה קלה והנה גם אלה שעמדו מסביב נספחו אל המחול. רגע עמדתי כנדהם, ואחרי כן הנה גם אני אחזתי ביד אחד החסידים ואתבלע בתוך המחול.

הבחור יעקב סיפר לי שאביו ר' אפרים זאב אמר לו, כי אביו ר' משה דוד יצא במחול אשר בקבוצה השני', אשר שם החסידים אשר הלכו אל כ"ק אדמו"ר האמצעי, והחסיד ר' עזריאל יעקב מלמד יצא במחול בחבורה של הקבוצה הראשונה אשר שם יצאו במחול החסידים אשר הלכו אל כ"ק אדמו"ר הזקן, ואז הבנתי סיבת שתי החבורות, קירובם אחר כך והתאחדות כולם עם החסידים אשר הלכו אל כ"ק אדמו"ר.

ביום הרביעי בעשרים לחודש אלול באנו לליובאוויטש.

שיחות קודש

דברות קודש בעניני הוראה, הדרכה
והיוזק בעבודת הש"ת

התוכן שספדור זה הובא כאן בסגנון שנאמרו הדברים על ידי רבינו,
מלבי שנינו עזריה קלם לחקל על הלמוד

מידת הביטחון הרצוי'

אינו דואג בנוגע לפירעון

[בנוגע להוצאות השבת כותב רבינו הזקן (ש"ע או"ח סרמ"ב ס"א): "ואף אם אין לו עכשיו מעות מזומנים אלא חפצים, ימשכנם וילוו עליהם, והקב"ה ימציא לו לפרוע", שאין הכוונה שילווה על מנת לפרוע עם המשכון גופא, כי אם ש"הקב"ה ימציא לו לפרוע";

...[והנה] הענין ד"לוי עלי ואני פורע" צריך להיות מתוך בטחון חזק בהקב"ה שבדאי "ימציא לו לפרוע", שלכן אינו דואג כלל איך יוכל לפרוע כו' - שהרי אם יש לו דאגה כו', הרי זה היפך ענין המנוחה והתענוג שצריך להיות בשבת, וכיון שכן, יצטרך להמנע מללוות עבור צרכי השבת, כדי שלא תהי' לו דאגה שתפריע לעונג שבת (וע"ד ש"מותר להתענות תענית חלום בשבת", כיון ש"התענית הזו תענוג הוא לו" (ש"ע אדה"ז ח"ב סרפ"ח ס"ג)

ומכאן למדים הוראה נפלאה בנוגע למדת הבטחון:

ענינה של מדת הבטחון, שיהודי צריך לבטוח בהקב"ה ולסמוך עליו לגמרי - היא רק בנוגע לעצמו, בנוגע לענינים שלו; אבל בנוגע להזולת - צריך להיות בטוח שחבירו לא יפסיד מעותיו, שלכן, רק אם יש לו חפצים, אזי "ימשכנם וילוו עליהם והקב"ה ימציא לו לפרוע", דכיון שנותן משכון, מובטח המלוה שלא יפסיד ממונו, "אבל אם אין לו חפצים למשכנם ולפרוע בהם, לא ילוה ו(יסמוך על כך) שהקב"ה יפרע" אלא יתנהג באופן ד"עשה שבתך חול" (שבת קיח, א. ושי"ג.

ש"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ד), כיון שהוא מצדו לא הבטיח שהמלוה לא יפסיד ממונו.

כלומר: כשיהודי רוצה להרבות בצדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר לו - הרי זה דבר טוב ונכון וראוי וכו', אבל, במה דברים אמורים, כשיש לו מעות; מה שאין כן ללוות מעות מאחרים כדי ליתן לצדקה - זאת לא!

לא על חשבון הזולת

...ולכאורה אינו מובן:

מצות הצדקה היא מצוה גדולה ביותר, ועד כדי כך, שמי שיכול ליתן צדקה ואינו נותן, הרי זה היפך "החיות את נפש העני" (ראה תנחומא משפטים טו). ואם כן, כשיש לאדם הזדמנות ליתן צדקה, אלא שאין לו מעות, למה לא ילוה מאחרים כדי ליתן צדקה - הרי "מלוה ה' חונן דל" (משלי יט, יז), ואם כן, ברור הדבר בלי שום ספק שהקב"ה יחזיר למלוה, ובמילא יכול ללוות מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שהמלוה לא יפסיד את ממונו?!

אך על זה אומר רבינו הזקן, שכל החשבונות האלו הם רק בנוגע לעצמו: כשיש לך ממון, עליך ליתן צדקה ללא חשבונות, ולבטוח בהקב"ה שלא יחסר לך כו', אבל לא כשמדובר אודות הזולת - ללוות מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר למלוה; מדת הבטחון אינה יכולה להיות על חשבונות של מישהו אחר.

